

Okrožno državno tožilstvo
Slovenska cesta 41
1000 Ljubljana

Kriminalistična policija
Ministrstvo za notranje zadeve
Štefanova 2
1501 Ljubljana

Ljubljana, 27. maj 2014

Zadeva: Informacija o sumu kaznivih dejanj pri uničevanju dokumentarnega in arhivskega gradiva (Ivan Eržen in ostali).

I.

Informacija o sumu kaznivega dejanja je podana zaradi suma storitve kaznivih dejanj po 191., 193. in 211. členu Kazenskega zakona Socialistične republike Slovenije (KZ SRS), ki se je uporabljal v letu 1990 na območju takratne Socialistične republike Slovenije. Obstaja sum, da so odgovorne osebe v Službi državne varnosti (v nadaljevanju: SDV), ki je delovala v okviru Republiškem centru za notranje zadeve, so odredile uničenje večine dokumentarnega gradiva SDV v nasprotju s tedaj veljavnimi predpisi. Dolžno ravnanje državnih organov z arhivskim in dokumentarnim gradivom v tistem obdobju je predpisoval Zakon o naravni in kulturni dediščini (ZNKD), ki je v poglavju II. č urejal posebne določbe o varstvu arhivskega gradiva. V skladu s podano informacijo o sumu kaznivih dejanj v nadaljevanju, naj organi pregona preučijo vse okoliščine in ugotovijo ali obstajajo zakonski znaki navedenih kaznivih dejanj ali pa morda zakonski znaki katerih drugih kaznivih dejanj, ki jih je določala takratna zakonodaja.

II.

Informacija o sumu je podana v zvezi z kaznivimi dejanji po KZ SRS:

- 191. člen (Zloraba uradnega položaja ali uradnih pravic),
- 193. člen (Ponareditev ali uničenje uradne listine),
- 211. člen (Preprečitev dokazovanja),
- 230. člen (Uničenje uradnih spisov).

Dne 8. aprila 1990 so se izvedle prve demokratične volitve v skupščino Socialistične Republike Slovenije, ki so napovedovale demokratične spremembe in zamenjavo oblasti. SDV je bila pred tem represivni državni organ, ki je deloval kot zaščita proti nasprotnikom partijskega sistema, doma in v tujini, ter celo izvajala kriminalne dejavnosti. SDV je bila podrejena Komunistični partiji in je bil organiziran po vseh

republikah Socialistične federativne republike Jugoslavije. SDV je zasledovala, prisluškovala in vohunila za svojimi lastnimi državljani v imenu ideološke pravovernosti ter jih zapirala, mučila in ubijala. Po nekaterih informacijah pa je bila tudi dobro organizirana združba, povezana z mednarodnimi kriminalnimi združbami, ki je tihotapila cigarete, alkohol, heroin, zlato, denar in orožje, ustanavljala je bančne pralnice, za denar je urila tuje teroriste vseh barv in prepričanj. Bila je zločinska organizacija, ki je skrivala mednarodne kriminalce pred Interpolom. Vrhovno sodišče Republike Slovenije je s sodbo št. Ips 187/98, z dne 23. maja 2002, opredelilo nekdanjo jugoslovansko tajno policijo, katere sestavni del je bila tudi slovenska SDV, njena predhodnica pa UDBA, takole: »Danes je znano, da se je ta služba ukvarjala ne le z obveščevalnimi nalogami, ampak je tudi sama organizirala razne kriminalne aktivnosti, jih načrtno izživljala, pa tudi konstruirala obstoj kaznivih dejanj in odgovornost zanje. V ta namen je tudi falsificirala, fabricirala ali podtikala obremenilne dokaze. Žrtve takšne aktivnosti, praviloma politični nasprotniki ali drugače misleči, v obdobju takratnega režima praviloma niso imele možnosti razkritja konstruktov UDBE in rehabilitacije.« V nadaljevanju pa je tudi zavzelo stališče, da so dokumenti o delovanju SDV izjemnega pomena za razkritje zgodovinskega dogajanja in s tem tudi razkritja kaznivih dejanj, ki jih je po takrat veljavnih zakonih SDV tudi izvajala. Obrazložitev sodbe Vrhovnega sodišča Republike Slovenije je tudi vsebovalo stališče, da »Objava dokumenta tajne službe je bila zato v danem primeru v javnem interesu, saj je predstavljala razkritje dela zgodovinskega dogajanja, ki sega tudi še v današnji čas, pa do danes še ni bilo v celoti in nepristransko raziskano ter ovrednoteno neodvisno od vladajoče ideologije prejšnjega sistema.«

Dne 7. marca 1990 je Ivan Eržen, republiški podsekretar Republiškega sekretariata za notranje zadeve, izdal obvezno navodilo o »ureditvi dokumentacije« in sicer vsem centrom SDV na območju Slovenije. Navodilo se nahaja v Arhivu RS pod oznako AS 1931, RSNZ, enota 2287. Pravi namen navodila, kot se je izkazal v praksi in dejavnosti centrov SDV, ni bil samo ureditev dokumentacije ob reorganizaciji SDV, temveč tudi uničiti vse sporno dokumentarno gradivo o delovanju SDV v preteklih desetletjih preden bi vzpostavila demokratična oblast na prvih demokratičnih volitvah v Republiki Sloveniji. V postopku »ureditve dokumentacije« je bila v enem mesecu pred volitvami uničena velika večina dokumentarnega gradiva SDV, vsaj 80% celotnega gradiva, predvsem pomembnejšega, na podlagi katerega bi lahko takoj po vzpostavitvi demokratične vlade dokazovali obstoj kaznivih dejanj storjenih s strani pripadnikov SDV oziroma zlorabo SDV kot obveščevalnega organa za doseg ciljev Komunistične partije. Javno objavljene evidence arhiva kažejo, da je od 17.000 dosjejev nadzorovanih oseb ter dosjejev uslužbencev, sodelavcev in virov SDV, ki so v veliki meri nastali v obdobju 1975-1990, danes ostalo ohranjenih le še 4000, kar pomeni, da manjkajo približno štiri petine dosjejev. Na uničenje arhivov SDV kažejo tudi poročila delovne skupine za oceno dela Slovenske obveščevalno-varnostne agencije

Iz navodila Ivana Eržena sledi, da je potrebno izločiti vse dokumente, ki jih je mogoče uvrstiti v »dosjeje PO, OO, OA, OK, DK« in delovni dosje sodelavca. Preostalo dokumentacijo pa se selekcionira tako, da se najprej izločijo dokumenti, ki imajo trajno vrednost za varnost države in njeno ozemeljsko celovitost, ostanek dokumentov pa se komisijsko uniči. Iz tega navodila sledi, da je bilo potrebno uničiti vse dokumente, ki niso imeli povezave z varnostjo države in njene ozemeljske celovitosti, kar je bila formalno

naloga SDV. Obvezno navodilo se je lahko torej nanašalo na uničenje dokumentarnega gradiva tistih dejavnosti, ki jih je SDV izvajala mimo svojih formalnih pristojnosti in so pomenile dejavnosti o katerih je v svoji obrazložitvi govorilo tudi Vrhovno sodišče RS. Glede na to, da je bilo uničenih 80% dokumentarnega gradiva kot izhaja iz današnjih javno dostopnih evidenc Arhiva RS, je mogoče sklepati, da je bilo kar 80% dejavnosti SDV takšnih, ki niso spadale pod »zagotavljanje varnosti države in njene ozemeljske celovitosti«, ampak so predstavljale drugo dejavnost, ki je celo po takratnih predpisih pomenila zlorabo represivnega organa, razna kazniva dejanja in dejavnosti za zaščito totalitarnega režima. Poleg tega iz navodila Ivana Eržena ni razviden kriterij s katerim bi dokumente klasificirali kot tiste, ki imajo »trajno vrednost za varnost države in njeno ozemeljsko celovitost. To pa pomeni, da je vsak center SDV lahko po svoji diskreciji uničeval dokumentarno gradivo, kar kaže na naravo navodila, katerega je bil glavni namen formalizirati uničevanje najbolj spornega dokumentarnega gradiva SDV v katerem so bili dokazi o represivnem delovanju in kaznivih dejanjih, ki jih je SDV izvajala.

Dokumentarno gradivo se je uničevalo v mesecih marec, april, maj leta 1990. O obsegu uničevanja dokumentarnega gradiva se je v tistem času pisalo v reviji Mladina, dne 11. maja 1990, v članku z naslovom: »Eksekucija policijskih dosjejev« kjer so bile objavljane tudi fotografije uničevanja in lokacija uničevanja, ki je bila Papirnica Količevo. Dokumentarno gradivo se je uničevalo tako, da se je sproti predelovalo v papir oziroma izdelke iz celuloze.

III.

Leta 1990 je še veljal Zakon o naravni in kulturni dediščini (ZNKD), ki je v členih od 57 do 69 urejal varstvo arhivskega gradiva. V 57. členu je bilo določeno, da morajo družbenopolitične skupnosti in njihovi organ skrbeti za ohranjanje, materialno varnost in urejenost izvirnega in reproduciranega dokumentarnega gradiva, ki ga prejmejo ali nastane pri njihovem delu, dokler iz tega gradiva ni odbrano arhivsko gradivo.

Že v takrat veljavni zakonodaji je torej obstajala dolžnost, da se gradivo hrani, vse dokler ni iz njega odbrano arhivsko gradivo, ki se po navodilih arhiva odbere iz dokumentarnega gradiva (59. člen ZNKD). Dokumentarno gradivo se ni smelo uničevati, podvrženo je bilo hrambi in zakonski obvezi urejenosti. Glede na to, da do odbiranja arhivskega gradiva v času izdaje navodila ni prišlo, gre tudi za jasno kršitev zakonskih dolžnosti.

IV.

V Arhivu Republike Slovenije se v fondu AS 1931,RSNZ, enota 2287 nahaja navodilo s strani Ivana Eržena z dne 7. marca 1990, ki je obvezno navodilo za nezakonito uničevanje arhivov in s tem tudi dokazov o delovanju SDV. Poleg tega navodila so v Arhivu RS tudi poročila in korespondenca med različnimi oddelki oziroma centri SDV. Iz teh poročil in zapisnikov je razvidno, da se je uničevalo tudi dokumentarno gradivo, ki v , sicer nezakonitem, obveznem navodilu ni bilo predvideno za uničevanje (dosjeji z oznako PO, OO, OA, OK, DK). Odgovorne uradne osebe, ki so pri uničevanju

dokumentarnega gradiva sodelovale poleg Ivana Eržena so bili tudi načelniki oddelkov in centrov SDV in ostali vpleteni, ki so gradivo odbirali za uničevanje kot je razvidno iz dokumentov, ki se nahajajo v enoti 2287. Načelniki oddelkov in centrov SDV so bili: Janez Bezjak, Marko Zore, Peter Prebil, Danilo Zorn, Jože Čopič, Vasja Novak, Boris Koruga, Peter Krašovec, Matjaž Uršič, Dore Dovečar, Nikola Prokšelj, Srečko Brišar, Miro Kolenko in ostali.

V zvezi s tem je potrebno ugotoviti potek uničevanja dokumentarnega gradiva in predvsem ali je poleg zgoraj navedenega pisnega navodila obstajalo tudi ustno ali katerokoli drugo navodilo, ki je dovoljevalo širšo interpretacijo obveznega pisnega navodila z dne 7. marca 1990. Sum, da se je uničevalo dokumentarno gradivo v večjem obsegu kot je sledilo iz navodila Ivana Eržena izhaja namreč in še ohranjenega arhivskega gradiva o uničevanju v zgoraj navedenem fondu. Prav tako je potrebno ugotoviti na podlagi katere zakonske podlage se je dokumentarno gradivo sploh uničevalo ter kakšno diskrecijo pri interpretaciji obveznega navodila so imeli načelniki oddelkov in centrov SDV.

V.

V zvezi z navedenim obstaja sum, da so Ivan Eržen in zgoraj navedene osebe storile dejanje, ki ima lahko znake kaznivih dejanj po takratnem Kazenskem zakonu SRS in sicer:

a) 191. člen (Zloraba uradnega položaja ali uradnih pravic)

To kaznivo dejanje je inkriminiralo zlorabo dejanje uradne osebe, ki je sebi ali komu drugemu pridobila nepremoženjsko korist ali prizadejala škodo s tem, da je izrabila svoj uradni položaj ali prestopila meje uradnih pravic. To velja predvsem za Ivana Eržena, ki ni imel zakonskih pooblastil za uničevanje dokumentarnega gradiva. Potrebno je ugotoviti tudi ali so posamezni načelniki oddelkov in centrov SDV delovali v nasprotju s obveznim navodilom in določili širši obseg uničevanja dokumentarnega gradiva izven svojih pooblastil. Uničevanje dokumentarnega gradiva samo po sebi povzroča neprecenljivo škodo, za nekatere, ki so bili vpleteni v nezakonite, kriminalne in teroristične aktivnosti SDV pa tudi nepremoženjsko korist v smislu prikrivanja teh dejanj.

b) 193. in 230. člen (Ponareditev ali uničenje uradne listine, Uničenje uradnih spisov)

V skladu s tem členom je bilo kaznivo uničenje uradne listine, knjige ali spisa s strani uradne osebe. Obstaja sum, da za uničevanje dokumentarnega gradiva zgoraj navedene osebe niso imele ustrezne zakonske pravne podlage oziroma so to meje te zakonske praven podlage močno prekoračile.

c) 211. člen (Preprečitev dokazovanja).

Glede na to, da je bila SDV tudi organizacija, ki je služila kriminalnim dejavnostim doma in v tujini (stališče Vrhovnega sodišča Republike Slovenije), obstaja sum, da je bil namen uničenja dokumentarnega gradiva prikriti sledi oziroma uničiti

dokaze o kriminalnih dejavnostih članov SDV in kaznivih dejanj, ki so jih storili pri svojem delu. Drugače si ni mogoče razlagati navodilo Ivana Eržena, da se ohrani samo tisto manjšinsko dokumentarno gradivo o dejavnosti SDV, ki predstavlja trajno vrednost za varnost države in njeno ozemeljsko celovitost.

VI.

Pri tem posebej poudarjam, da podajam samo sum o naznanitvi kaznivega dejanja konkretnih fizični oseb. Ali so izpolnjeni zakonski znaki kaznivih dejanj, pa naj po skrbni preiskavi odločijo organi pregona, pri čemer naj preučijo možnosti ali so podani razlogi za kakšno drugo kaznivo dejanje v zvezi z uničevanjem dokumentarnega gradiva.

S spoštovanjem,

Eva Irgl